

Nr 20

Näringsutskottets betänkande i anledning av motioner angående förläggningen av LKAB:s huvudkontor.

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels motionen 1971: 82 av herr Öhvall m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen skall uttala sig för flyttning av LKAB:s huvudkontor från Stockholm till Norrbotten,

dels motionen 1971: 104 av herr Stridsman m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen skall uttala sig för att LKAB:s huvudkontor flyttas från Stockholm till Norrbotten,

dels motionen 1971: 280 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen skall uttala sig för en flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbottens län.

Remissyttrande över motionerna har avgivits av Statsföretag AB.

Motionerna

I motionen 1971: 82 uttalas att de skäl som i motioner väckta vid föregående års riksdagar angivits för en förflyttning av LKAB:s huvudkontor alljämt är giltiga och att de fått ökad tyngd genom att på senare år behovet av mer omfattande lokaliseringpolitiska insatser vunnit ökad förståelse.

Befolknings- och sysselsättningsutvecklingen i Norrbotten motiverar, anføres i motionen 1971: 104, att frågan om förflyttning av LKAB:s huvudkontor aktualiseras. Motionärerna hävdar att företagets högsta ledning naturligen bör lokaliseras till den del av landet där företagets produktion är förlagd. Ytterligare skäl som enligt motionärerna talar för en förflyttning är att möjligheter härigenom skapas för den tekniska expertisen vid LKAB:s huvudkontor att medverka i den högre tekniska utbildning som förlagts till länet och att en omlokalisering skulle medföra en förstärkning av skatteunderlaget i berörda kommuner.

Med i huvudsak liknande skäl som i de båda föregående motionerna motiveras även i motionen 1971: 280 en förflyttning av LKAB:s huvudkontor. Enligt vad motionärerna uttalar är tillkomsten av det statliga förvaltningsbolaget ytterligare ett argument för en förflyttning, då i för-

valtningsbolagets uppgifter bl. a. ingår att fastställa mer preciserade mål för de i bolaget ingående företagen och då de statliga företagen angivits böra ta särskilt ansvar för samhällsintresset vid val mellan olika lokaliseringssalternativ.

Frågans tidigare behandling

Frågan om förläggningen av Luossavaara-Kiirunavaara AB:s (LKAB:s) huvudkontor var föremål för riksdagens prövning år 1956 i samband med proposition om det fortsatta samarbetet i LKAB mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund (TGO). Statsutskottet uttalade då (SU 1956: 155) att åtskilliga synpunkter, bl. a. rent lokaliseringspolitiska, kunde anses tala till förmån för en förläggning av huvudkontoret till Norrbotten. Utskottet sade sig likväl inte kunna bortse från de betydande olägenheter i förvaltningsekonomiskt och företagsmässigt hänseende som otvivelaktigt skulle bli förenade med en förläggning av huvudkontoret till annan ort än den där försäljningskontoret är beläget; om det senares förläggning till Stockholm råde inga delade meningar. Motionsyrkanden om en förflyttning av huvudkontoret till Norrbotten avstyrktes av utskottet med det tillägget att frågan borde upptas till förnyad prövning om erfarenheten skulle visa att en förflyttning kunde verkställas utan nackdelar för bolaget. Ifrågavarande motionsyrkanden avstogs av riksdagen vid detta tillfälle liksom när frågan senare ånyo var föremål för riksdagens prövning åren 1964, 1965, 1966 och 1970.

Vid frågans behandling 1970 avgavs remissyttranden över motionerna av styrelsen för LKAB, styrelsen för Statsföretag AB, länsstyrelsen i Norrbottens län och delegationen för lokalisering av statlig verksamhet.

LKAB:s styrelse crinrade i sitt yttrande om att av bolagets totalt ca 1 500 tjänstemän endast ca 80 är placerade vid huvudkontoret i Stockholm och framhöll att övervägande praktiska skäl talade för nuvarande lokalisering av huvudkontoret. En förflyttning skulle, anförde styrelsen, visserligen innebära att ett mindre antal personer flyttade till Norrbotten, men då en sådan förändring skulle medföra försämrad effektivitet inom en verksamhet som väsentligen är förlagd till Norrbotten skulle den totala effekten likväl från lokaliserings- och sysselsättningssynpunkt innebära en nackdel för länet. Vad beträffar de skattepolitiska skäl som i motionerna anfördes för en förflyttning ansåg LKAB:s styrelse att en ändrad förläggning av huvudkontoret sannolikt icke skulle medföra någon minskning av bolagets beskattning i Stockholm, sedan andelen numera nedgått till 5 % av bolagets beskattningsbara inkomst.

Avslutningsvis anförde LKAB:s styrelse att »den ändamålsenliga organisationen av företaget med hänsyn till dess effektivitet och utveckling endast kan bedömas utifrån ingående kännedom om företaget och dess

verksamhet samt att det är företagsledningen själv som har att bedöma frågan om huvudkontorets förläggning med hänsyn till verksamhetens bedrivande på det ur olika synpunkter effektivaste och mest ändamåls-enliga sättet».

Även Statsföretag AB underströk i sitt yttrande att avgörande för frågan om lokaliseringen av ett företags huvudkontor bör vara vad som är rationellt och effektivt för företagets funktioner. Statsföretag anförde vidare att statsmakterna sannolikt skulle komma att närmare penetrera möjligheterna och sättet att bättre sammanhålla statens totala malm- och gruvintressen och att frågan om lokaliseringen av LKAB:s huvudkontor därvid torde komma i delvis ny belysning med hänsyn till sannolika organisationsförändringar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län underströk att lokaliseringen av LKAB:s huvudkontor primärt är en fråga om totaloptimering av verksamheten inom företaget. Skulle omlokaliseringen kunna ske utan effektivitetsförluster vore det enligt länsstyrelsens mening uppenbart att andra positiva effekter av sådan storleksordning skulle erhållas att länsstyrelsen mycket starkt skulle argumentera för en flyttning av huvudkontoret till Norrbottens län. Sammanfattningsvis anfördes att länsstyrelsen, då den saknade möjlighet att genomföra den nödvändiga totaloptimeringen, f. n. inte kunde ta definitiv ställning i sakfrågan.

Delegationen för lokalisering av statlig verksamhet upplyste om att den i ett senare skede avsåg att ta upp frågan om möjligheten att omlokalisera ytterligare statlig verksamhet och att därvid även de statliga bolagens lokalisering skulle komma att beröras. Frågor om omlokalisering bör, anförde delegationen, naturligtvis prövas i samråd med Statsföretag AB, som representerar statens ägaransvar gentemot dessa.

Statsutskottet framhöll i sitt utlåtande (SU 1970: 123) att det såvitt utskottet kunnat finna inte framkommit några omständigheter som borde föranleda ändring av den av riksdagen tidigare hävdade uppfattningen att det är företagsledningen själv som med hänsyn till verksamhetens bedrivande på det från olika synpunkter effektivaste och mest ändamåls-enliga sättet har att bedöma och därmed att fatta de avgörande besluten i frågan om huvudkontorets förläggning. Vidare framhöll utskottet att det tagit fasta på att det inte nu syntes vara rätta tidpunkten för riksdagen att uttrycka önskemål – i ena eller andra riktningen – i lokaliseringsfrågan, då Statsföretag AB menade att de allmänna utgångspunkterna för en prövning av frågan inom en nära framtid skulle komma att vara andra än för dagen.

Remissyttrandet

Statsföretag AB framhåller att frågan om lokalisering av ett företags huvudkontor ytterst är ett företagsekonomiskt avgörande. Ett beslut om

var LKAB:s huvudkontor i framtiden skall vara lokaliserat bör fattas av företagens styrelse, varvid ägaren – Statsföretag AB – kan begära att vissa speciella synpunkter bör beaktas. I övrigt anför Statsföretag AB följande:

LKAB:s järnmalmsbrytning som är koncentrerad till övre Norrland har expanderat kraftigt under senare år. Leveransvolymen var 1967 20 milj. ton, 1969 28,5 milj. ton och beräknas 1975 bli ca 35 milj. ton. Detta har inneburit stora investeringar, vilka dock successivt kommer att minska mot mitten av 70-talet. Vidare utbyggnad av kapaciteten måste från denna tidpunkt så vitt nu kan bedömas få mindre omfattning än under det senaste decenniet.

Även om den tid kan synas avlägsen då en nedtrappning av produktionen i gruvorna eller en avveckling av produktionsenheter kan bli aktuell, är konsekvenserna av en stagnation och en tillbakagång i verksamheten av sådan omfattning och komplexitet såväl ur företagens som ur Norrbottens synpunkt, att LKAB nödgas anlägga mycket långsiktiga aspekter på dessa frågor och även kartlägga och diskutera vissa samhällsaspekter. En förutsättning för företagens livskraft och förmåga att långsiktigt klara de påfrestningar framtiden kan medföra torde vara en diversifiering av verksamheten.

Utredningen pågår beträffande fortsatt diversifiering, hur denna på lång sikt i olika avscenden kan utnyttjas till fördel för LKAB:s verksamhet i Norrbotten samt om de organisatoriska konsekvenserna.

Betydelsefullt för LKAB:s organisation är den diversifiering av verksamheten som inträffat under senare år och som sannolikt kommer att fortsätta. Utvecklingen kan exemplifieras med LKAB:s förvaltning av AB Statsgruvor, driften av AB Yxsjö Gruvor samt förvärvet av AB Forshammars Bruk. Dessa verksamheter, som i och för sig är ekonomiskt tillfredsställande, innebär en vidgning av LKAB:s forskning och kunnande inom mineraltekniken samt ökat marknadskunnande. Detta måste ses i samband med det ökande intresset för mineralprospektering och eventuell exploatering av hittills obearbetade fyndigheter i Norrbotten. De nämnda företagen bearbetar bl. a. sulfidmalmer, kvarsit, fältspat och flusspat. En utveckling till andra områden av mineraltekniken kan tänkas, varvid de vunna erfarenheterna torde komma att finna tillämpningar. I den pågående diversifieringen ingår slutligen inte minst LKAB:s engagemang i Oljeprospektering AB, som utöver programmet i Sverige överväger verksamhet utom landet.

LKAB:s uppgifter på de nämnda områdena nödvändiggör kontakter med andra företag, forskningsinstitutioner och centrala myndigheter såväl i Sverige som utomlands. Det kan erinras om att LKAB:s bolagsordning 1968 ändrades för att möjliggöra engagemanget på oljekområdet och att denna ändring av bolagsordningen godkändes av riksdagen. Det är även naturligt att observera, att den sakkunskap inom olika mineralområden som LKAB besitter och genom diversifieringen ytterligare kommer att förvärva, bör tillföras den organisation som framdeles kommer att förvalta statens mineralintressen. — — — Statsföretag förutsätter att sedan geologiutredningen slutfört sitt uppdrag det kommer att finnas anledning att återkomma till denna fråga.

Det har tidigare i samband med att LKAB:s organisation diskuteras framhållits, att LKAB under alla förhållanden bör ha en organisatorisk

enhet i Stockholm. Denna synpunkt har genom den ovan skildrade utvecklingen fått ökad tyngd.

Under senare år har inom LKAB vissa organisatoriska förändringar övervägts. Dessa förändringar måste med hänsyn till det föregående ses i samband med de mineralintressen som LKAB förvaltar för Statsföretag AB:s räkning och med pågående utredningar om förvaltningen av statens samtliga mineralintressen.

LKAB utreder för närvarande överföring av vissa funktioner från Stockholmskontoret till en central organisatorisk enhet i Norrbotten. Av nuvarande till huvudkontorets centrala funktioner hörande personal på ca 200 personer är f. n. ca 2/3 stationerade i Norrbotten. Tjänstemannapersonalen vid LKAB:s lokala förvaltningar uppgår därutöver till ca 1 350 personer. På viss sikt kan det vara lämpligt att vid Stockholmskontoret kvarhålla endast funktioner av koncernkaraktär samt försäljnings- och marknadsföringsfunktionerna. De för gruvorna och hamnarna gemensamma funktionerna som har direkt samband med produktion och transporter av järnmalm, dvs. LKAB:s nuvarande verksamhet i Norrbotten och Nordnorge, skulle gemensamt med nu till Norrbotten förlagda centrala funktioner kunna sammanföras till en central organisatorisk enhet i Norrbotten, som således skulle ha ansvaret för Malmfälten och utskeppningshamnarna. Icke minst är i detta sammanhang den personaladministrativa funktionen av intresse.

Fortsatta utredningar i samråd med berörd personal rörande en sådan organisation kan relativt snabbt slutföras. Tempot i verkställandet blir beroende av praktiska frågor avseende bl. a. lokalbehov och nödvändigheten att bevara kontinuiteten i verksamheten, vilket är av största betydelse i nuvarande intensiva investeringskede (investeringar på närmare 1,5 miljard kronor på fem år) och med hänsyn till personalpolitiska frågor.

Sammanfattningsvis uttalar Statsföretag AB:

Med anledning av att LKAB:s framtida organisation och i samband därmed vissa lokaliseringsfrågor är under utredning i samband med överväganden inom Statsföretag och LKAB angående LKAB:s framtida verksamhetsinriktning anser vi att frågan om utformning och lokalisering av LKAB:s huvudkontor bör överlåtas till LKAB och Statsföretag. Vid bedömning av denna fråga bör dessutom frågan om hur den framtida förvaltningen av statens mineralintressen kommer att organiseras, beaktas. Ett slutligt ställningstagande till frågan om lokaliseringen av LKAB:s huvudkontor kan därför ej göras, förrän klarhet vunnits i hur denna förvaltning kommer att organiseras.

Statsföretag AB har till yttrandet fogat en inom Statsföretag utarbetad promemoria angående statens mineralintressen. I denna frambålls att bilden av statens engagemang i mineral- och gruvfrågor är splittrad. Kommerskollegium är chefmyndighet för gruvstaten och samtidigt tillsynsmyndighet för gruvverksamheten i landet. Sveriges geologiska undersökning (SGU) har ansvaret för att söka efter nya mineraltillgångar samt att bestämma dessas omfattning. Statlig ekonomisk gruvverksamhet bedrivs f. n. huvudsakligen inom LKAB och AB Statsgruvor. Den sammanblandning av myndighetsfunktionen med förvaltningsuppdrag som f. n.

finns inom kommerskollegium är enligt promemorian uppenbarligen inte lämplig. Dessutom saknar detta verk tillräckliga resurser att bedöma tekniska och ekonomiska exploaterings- och marknadsfrågor. De statliga gruvföretagen har otvivelaktigt sådana resurser, men med hänsyn till att dessa bör konkurrera med övriga gruvföretag om rätten att utnyttja den statliga gruvegendomen är det inte lämpligt att låta LKAB eller AB Statsgruvor svara för den ekonomiska förvaltningen.

I promemorian uttalas att det synes vara nödvändigt att tillskapa ett företag med uppgift att ekonomiskt förvalta den statliga gruvegendomen. Ett sådant företag bör ha en självständig ställning gentemot både den statliga tillsynsmyndigheten och de statliga gruvföretagen. Verksamheten bör bedrivas på ett sådant sätt att företagets kostnader bestrids av dess inkomster samt att dessutom skälig avkastning på rörelsen erhålls. Det bör dessutom åläggas detta företag att genom kommersiellt inriktad prospekteringsverksamhet utöka statens innehav av teknisk-ekonomiskt exploaterbara mineraltillgångar.

Vidare framhålls att den vetenskapliga sakkunskapen inom detta område lämpligen bör koncentreras till SGU och någon universitetsinstitution. Det förvaltande företaget bör i största möjliga utsträckning köpa de tjänster som erfordras för det ekonomisk-tekniska prospekteringsarbete som företaget skall svara för.

Förvaltningsföretaget bör organiseras som ett bolag och ha i uppdrag att ekonomiskt förvalta den statliga gruvegendomen samt svara för den ekonomiska prospekteringen. Företaget kan antagligen inte äga gruvegendom utan bör disponera den i enlighet med någon form av nyttjanderättsupplåtelse. Då det är nödvändigt att företaget kontinuerligt har kontakt med exploaterande verksamhet bör förutsättningar skapas för en lämplig kontakt mellan de statliga exploaterande gruvföretagen. Dessa bör biträda med teknisk-ekonomisk sakkunskap.

Avslutningsvis uttalas att en viss personidentitet mellan LKAB:s och företagets styrelse kan visa sig lämplig samt att de i promemorian behandlade frågorna bör lösas i samband med den utredning av LKAB som berör LKAB:s framtida diversifiering och organisation.

Förslag rörande organisationen av statens mineralintressen

1964 års geologiutredning har i betänkandet Malm-Jord-Vatten (SOU 1971: 17) lagt fram förslag rörande bl. a. organisationen av statens samlade mineralintressen.

Utredningen anför att den f. n. splittrade organisationen på området bidrar till svårigheter att enhetligt bedöma resultaten av verksamheten med avseende på bl. a. ekonomisk målsättning och drift. De åtgärder som utredningen föreslår syftar främst till att de ekonomiska aspekterna skall kunna beaktas på ett annat sätt än vad nu är förhållandet och att en effektiv organisation skall åstadkommas för att tillvarata statens intressen.

För att en önskvärd koncentration av statens uppgifter beträffande gruvnäringen skall komma till stånd föreslår utredningen att kommerskollegiets myndighetsfunktioner inom bergsbruket inklusive bergsstaten överförs till Sveriges geologiska undersökning (SGU). Ansvaret för den malmprospektering som lämpligen bör bedömas utifrån mera renodlat företagsekonomiska synpunkter bör enligt utredningens mening ligga på ett statligt bolag under Statsföretag AB. Bolaget anses även böra överta förvaltningen av statens gruvegendom från kommerskollegium. Härigenom skulle myndighetsfunktionerna och de ekonomiska förvaltningsfunktionerna komma att åtskiljas, vilket skulle upphäva den sammanblandning av dessa funktioner som kritiserats i olika sammanhang. Det torde, anser utredningen, få ankomma på Statsföretag AB att avgöra om ett nytt statligt bolag behöver bildas eller om t. ex. AB Statsgruvor bör ombildas för denna verksamhet.

Exploateringen av statens mineraltillgångar behöver enligt utredningens mening inte föranleda särskilda överväganden från ansvars- och organisationssynpunkt. Med hänsyn till exploateringens nära samband med prospektering och förvaltning av statens gruvegendom bör dessa frågor lösas i ett sammanhang så att en effektiv organisation kan byggas upp. Utredningen anför att det därvid kan övervägas om det föreslagna bolaget bör göras till moderbolag för statens samtliga mineralintressen.

Utskottet

Frågan om förläggningen av Luossavaara-Kiirunavaara AB:s (LKAB:s) huvudkontor prövades av riksdagen år 1956 i samband med proposition om fortsatt samarbete i LKAB mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund (TGO). Med anledning av motionsyrkanden om förläggning av huvudkontoret till Norrbottens län uttalade statsutskottet att åtskilliga synpunkter, främst lokaliseringspolitiska, talade för en sådan förläggning. Avgörande för utskottets ställningstagande var behovet av att huvudkontoret och försäljningskontoret förlades till samma ort; om försäljningskontorets förläggning till Stockholm rådde enighet. Utskottet tillade att frågan om en förflyttning av huvudkontoret borde upptas till förnyad prövning om erfarenheten visade att en sådan förflyttning kunde verkställas utan nackdelar för bolaget. Riksdagen avslog ifrågavarande motionsyrkanden.

Riksdagen har vidare prövat frågan om förläggningen av LKAB:s huvudkontor åren 1964, 1965, 1966 och 1970 och vid samtliga tillfällen avslagit motionsyrkanden i ämnet. Vid frågans behandling år 1970 uttalade statsutskottet på grundval av ett omfattande remissförfarande att det enligt utskottets uppfattning inte framkommit några omständigheter som borde föranleda ändring i den av riksdagen tidigare hävdade uppfattningen att »det är företagsledningen själv som med hänsyn till verksamhetens bedrivande på det från olika synpunkter effektivaste och

mest ändamålsenliga sättet har att bedöma och därmed fatta de avgörande besluten i frågan om huvudkontorets förläggning». Utskottet framhöll vidare att det tagit fasta på att det inte syntes vara rätta tidpunkten för riksdagen att uttrycka önskemål – i ena eller andra riktningen – i lokaliseringsfrågan »då Statsföretag AB menar att de allmänna utgångspunkterna för en prövning av frågan inom en nära framtid kommer att vara andra än i dag».

I samtliga nu föreliggande motioner hemställs om uttalanden från riksdagen att LKAB:s huvudkontor bör flyttas från Stockholm till Norrbotten. Utskottet har inhämtat remissyttrande över motionerna från Statsföretag AB, som sedan årsskiftet 1969–1970 har det omedelbara ägaransvaret för LKAB. Statsföretag upplyser i detta yttrande, som återgivits i det föregående, att inom LKAB vissa organisatoriska förändringar övervägs bl. a. med hänsyn till pågående utredningar om förvaltningen av statens samtliga mineralintressen. På längre sikt anser Statsföretag att det kan vara lämpligt att vid Stockholmskontoret kvarhålla endast funktioner av koncernkaraktär samt försäljnings- och marknadsföringsfunktionerna. Statsföretag anser dock inte att något ställningstagande bör ske innan utredningsarbetet är avslutat och klarhet vunnits om hur förvaltningen av statens mineralintressen kommer att organiseras.

Vid sin behandling av motionsyrkandena har utskottet inte funnit anledning att frånga den av riksdagen tidigare hävdade uppfattningen att beslut i fråga om lokaliseringen av ett statligt företags huvudkontor bör fattas av företagens styrelse med hänsyn till vad som är mest effektivt och ändamålsenligt för företaget. Av Statsföretags yttrande framgår att LKAB:s framtida organisation och i samband därmed vissa lokaliseringsfrågor är under utredning. Utskottet förutsätter att detta utredningsarbete bedrivs skyndsamt.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om att frågor rörande lokalisering av statlig verksamhet, som bedrivs inom Storstockholmsområdet, f. n. är föremål för överväganden inom delegationen för lokalisering av statlig verksamhet och att Kungl. Maj:t lagt fram förslag om utflyttning av viss statlig verksamhet från Storstockholmsområdet (prop. 1971: 29). Enligt vad utskottet inhämtat kommer delegationen i samråd med Statsföretag att pröva frågor rörande omlokalisering av statliga bolag.

Med hänsyn till bl. a. de organisatoriska förändringar som nu övervägs inom LKAB bör enligt utskottets mening frågan om förläggningen av LKAB:s ledningsorgan kunna lösas inom en nära framtid. Utskottet vill understryka betydelsen – inte minst i lokaliseringshänseende – av att den del av verksamheten vid LKAB:s huvudkontor som bedöms möjlig att överföra till en enhet i Norrbotten omlokaliseras och förutsätter att efter avslutat utredningsarbete en sådan förläggning kommer till stånd.

Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet här anfört.

Utskottet hemställer alltså

att riksdagen i anledning av motionerna 1971: 82, 1971: 104 och 1971: 280 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande omlokalisering av LKAB:s huvudkontor.

Stockholm den 11 maj 1971

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Regnéll (m), Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Andersson i Storfors (s), Gustafsson i Byske (c), Rask (s), Ericsson i Ätvidaberg (fp), Blomkvist (s), Holmberg (m), Jonsson i Husum (s) och Bengtson i Jönköping (c).

